

Michał Pindera

Doskonalenie i kształcenie zawodowe nauczycieli

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (10-11), 156-164

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Michał Pindera

Doskonalenie i doksztalcanie zawodowe nauczycieli

W każdym nowoczesnym systemie oświaty i wychowania istotnym zagadnieniem jest nie tylko właściwe przygotowanie nauczycieli do podjęcia pracy, lecz również utrzymanie ich sprawności zawodowej w ciągu całego okresu zatrudnienia. Należałoby zatem zapewnić nauczycielom nie tylko wysoki poziom wykształcenia, ale również umożliwić podnoszenie kwalifikacji zawodowych zgodnie ze zmieniającymi się wymaganiami w dziedzinie kształcenia i wychowania.

Doskonalenie zawodowe według T. Nowackiego to „ogół procesów wywołanych przez potrzebę podniesienia umiejętności wykonywania czynności zawodowych przez grupy i poszczególnych pracowników poza procesami podwyższania ich formalnych kwalifikacji”¹. Tak więc doskonalenie zawodowe obejmuje zarówno zabiegi instytucjonalne, jak i szeroko pojęte samokształcenie.

Doskonalenie zawodowe w odniesieniu do nauczycieli, W. Okoń uważa za „ważny składnik systemu kształcenia pozaszkolnego nauczycieli, polegający na:

- udzielaniu pomocy początkującym nauczycielom w okresie adaptacji do zawodu,
- w okresie samodzielności zawodowej — na aktualizowaniu i pogłębianiu wiedzy przedmiotowej i pedagogicznej, zaznajamianiu z postępem nauki, udzielaniu pomocy w rozszerzaniu lub zmianie specjalizacji,
- organizowaniu różnych form samokształcenia indywidualnego i zbiorowego nauczycieli,
- udzielaniu pomocy w samodzielnej pracy badawczej”².

Doskonalenie zawodowe nauczycieli składa się z dwóch podstawowych, uzupełniających się elementów:

1. doskonalenie w toku codziennej pracy w szkole,
2. doskonalenie ukierunkowane przede wszystkim na systematyczną renowację wiedzy.

---

¹ T. Nowacki, *Dydaktyka doskonalenia zawodowego*, Wrocław 1976, s. 109.

² W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1987, s. 57.

Podstawowym ogniwem doskonalenia w toku codziennej pracy jest szkoła i formy organizacyjne bezpośrednio z nią związane. Efektywność tej pracy zależy od prawidłowego i skoordynowanego działania różnych form organizacyjnych środowiska nauczycielskiego na terenie szkoły, jakimi są :

- rady pedagogiczne,
- konferencje metodyczne,
- zespoły samokształceniowe,
- wymiana doświadczeń między nauczycielami.

Nauczyciel doskonalący się w zawodzie powinien również samodzielnie pokierować własnym rozwojem intelektualnym w drodze samokształcenia, zdobywać samodzielnie wiedzę poprzez korzystanie z takich źródeł, jak: biblioteka, radio, telewizja, czasopisma pedagogiczne, magnetofony, komputery itp.

Doskonalenie ukierunkowane na systematyczną wiedzę to kształcenie, doształcanie i ciągłe aktualizowanie swojej wiedzy w instytucjach ze zróżnicowanymi formami odpowiadającymi potrzebom nauczycieli. Aby zaistniały pełne warunki ciągłej aktualizacji wiedzy, podstawowe grupy nauczycieli pracujących muszą podnosić swoje kwalifikacje zawodowe. Zapotrzebowanie społeczeństwa na kadry wykwalifikowane wymaga od nauczycieli wiedzy i umiejętności. Istnieje niewątpliwa potrzeba zastosowania stosunkowo silnych bodźców dla pobudzenia i pogłębiania u nauczycieli motywacji doskonalenia w zawodzie. Konieczne jest zaktywizowanie ich do uczestnictwa w różnych formach wzbogacania wiedzy poprzez kształcenie, doształcanie i samokształcenie.

W stosunku do zawodowego doskonalenia kształcenie nauczycieli stanowi etap podstawowy. Jest okresem zdobywania wiedzy i sprawności niezbędnych do wykonywania zawodu oraz rozwoju wewnętrznych warunków ważnych dla późniejszego doskonalenia zawodowego, a dotyczących głównie opanowania umiejętności samodzielnego uczenia się. W warunkach kształcenia ustawicznego wstępne przygotowanie pracowników nie może być oddzielone od ich późniejszego rozwijania się w toku aktywności zawodowej. Odnośnie nauczycieli potrzebna jest taka reorientacja ich kształcenia, która przyczyni się do przysposobienia i wdrożenia kandydatów do zawodu do permanentnego samodzielnego uczenia się.

Na kształcenie nauczyciela (wstępne i w okresie wykonywania pracy) należy spojrzeć jako na proces ciągły, zintegrowany, uwzględniający potrzeby zawodowe, wynikające z ciągłej zmienności jego zadań, ról i warunków pracy. W procesie kształcenia w coraz większym stopniu wykorzystuje się metody i środki wpływające z postępu nauki i techniki. W warunkach szybkich przemian nie można zakładać stabilizacji określonych trendów rozwojowych w strukturach społecznych. Mogą przecież nastąpić najbardziej nieoczekiwane zmiany w teoriach naukowych, w ich

zastosowaniu praktycznym, a w tym także w teorii i praktyce pedagogicznej. W tej sytuacji od nauczycieli kończących uczelnię wyższą wymaga się już dziś przygotowania, które pozwoli im rozwiązywać nieprzewidziane, nieokreślone bliżej w czasie studiów problemy dydaktyczno-wychowawcze. Oznacza to, jak twierdzi S. Krawcewicz, „że szkoła wyższa powinna przygotowywać nauczycieli tak, by byli oni w stanie realizować zadania pedagogiczne również w sensie inicjatywy i działalności twórczej”³. Myślę, że wszystkim powinno zależeć na nauczycielu zaangażowanym w przemiany oświatowe, czującym się współgospodarzem oświaty, dobrze wykształconym, który będzie rozumiał nie tylko kwestie związane z nauczaniem, ale myślał kategoriami szerszymi, a więc szkoły, społeczności lokalnej i wreszcie całego społeczeństwa.

Według W. Okonia „... kształcenie przyszłych nauczycieli i nauczycieli pracujących powinno za punkt wyjścia przyjmować nie tyle zespół dyscyplin naukowych, co zadania i role, jakie nauczyciel faktycznie spełnia czy też będzie spełniał w szkolnictwie”⁴.

Realizacja teorii wielostronności w kształceniu nauczyciela wydaje się bardzo interesująca, głównie dlatego, że ma przygotowywać nauczyciela do uczenia swych podopiecznych aktywności poznawczej, emocjonalnej i praktycznej. Naturalnie, aby nauczyciel mógł być skuteczny, sam musi zdobyć odpowiednie kwalifikacje w tym zakresie.

Istotnym zadaniem kształcenia nauczycieli według H. Kwiatkowskiej powinno być opanowanie wiedzy o świecie bogatej w informacje dydaktyczne, jak również poznanie metod naukowego badania rzeczywistości, czyli rozwiązywanie problemów (zadań). Zadaniową organizację procesu kształcenia nauczycieli uznaje się za jedną z nowych tendencji w edukacji nauczycielskiej⁵. Jest to zgodne z opinią W. Okonia, że „... wychowanie przyszłych nauczycieli coraz częściej bywa sterowane nie przez system stopni i zaliczeń z opanowania teorii, lecz przez system zadań i ról”⁶.

Współczesny status nauczyciela wymaga, by jego kwalifikacje były na poziomie pełnego wyższego wykształcenia. Niezbędne też jest, by kwalifikacje te w ciągu całego okresu pracy zawodowej odpowiadały poziomowi współczesnej nauki oraz wymogom kształcenia i wychowania.

Zdaniem S. Krawcewicza „ukończenie studiów wyższych jest tylko niezbędnym warunkiem podjęcia pracy pedagogicznej, natomiast warunkiem jej konty-

³ S. Krawcewicz, *Współczesne problemy zawodu nauczyciela*, Warszawa 1979, s. 179.

⁴ W. Okoń, *Przed wszystkim inaczej kształcić*, „Głos Nauczycielski” 1975, nr 32.

⁵ H. Kwiatkowska, *Nowa orientacja w kształceniu nauczycieli*, Warszawa 1988, s. 76.

⁶ W. Okoń, *Nowe tendencje w kształceniu nauczycieli*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1977, nr 1.

nuowania powinno być kształcenie się w całym okresie aktywności zawodowej nauczyciela⁷⁷.

Problem kształcenia i doskonalenia nauczycieli jest zawsze aktualny, są jednak sytuacje, kiedy o tym problemie mówi się częściej i konkretniej. Dzieje się tak bądź w czasie kryzysu edukacyjnego, bądź w okresie realizacji nowej strategii oświatowej — reformy, kiedy problemy związane z jej realizacją mają decydujące znaczenie.

R. Kończyk w rozważaniach nad kształceniem nauczycieli podkreśla, że „kształcenie nauczycieli winno mieć charakter ustawiczny i przebiegać w ciągu całego życia i uzbrajać wychowawców w umiejętności orientowania się w niepowtarzalnych sytuacjach wychowawczych i umiejętności skutecznego rozwiązywania problemów pedagogicznych”⁷⁸. Kształcenie rozumiane jako przygotowanie do zawodu nauczycielskiego w specjalnych zakładach, w celu uzyskania określonego stopnia kwalifikacji, powinno uwzględniać wiedzę dotyczącą współczesnych problemów, kształcić wielostronnie (z zakresu różnych dyscyplin), przygotować nauczyciela do różnych funkcji i czynności. Uczelnie akademickie zajmujące się kształceniem powinny być ośrodkami postępowej myśli pedagogicznej i miejscem twórczej pracy dla studentów. Mimo zupełnie innych niż w przeszłości warunków zdobywania wiedzy i umiejętności wielu nauczycieli uważa siebie za jedno z ważniejszych źródeł wiedzy dla ucznia, gdyż inne są nie zawsze dostępne. Ważne zatem staje się to, jaką wiedzę posiada nauczyciel, jakim jest specjalistą. „Trzeba bowiem samemu bardzo wiele wiedzieć i umieć, aby innym wskazać, gdzie potrzebną wiedzę można znaleźć oraz jak to skutecznie uczynić”⁷⁹. Ucząc przedmiotu, w którym jesteśmy specjalistami, mamy obowiązek widzieć podmiot, wychowanek, ucznia w całości.

Chociaż są opóźnienia w nasyceniu środowiska dydaktycznego nowoczesnymi urządzeniami technicznymi, to coraz częściej mamy do czynienia z komputerami różnej generacji. Na wszystkich kierunkach studiów nauczycielskich ogromne znaczenie ma nauka języków obcych i zastosowanie komputerów. Stąd wniosek dla kształcenia i doskonalenia zawodowego: nauczyciel współczesny, a dotyczy to również przyszłości, bez przynajmniej elementarnej wiedzy i umiejętności w zakresie wykorzystania komputerów nie może pełnić należycie funkcji dydaktycznej w szkołach.

Kształcenie i doskonalenie zawodowe powinny tworzyć podstawę rozwoju zawodowego nauczyciela oraz sprzyjać optymalnemu rozwojowi młodzieży i ukierunkowaniu jej myślenia na problemy i wyzwania przyszłości. Tak więc terminy

⁷⁷ S. Krawcewicz, *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli*, Warszawa 1974, s. 10.

⁷⁸ R. Kończyk, *Problemy kształcenia nauczycieli*, „Nauczyciel i Wychowanie” 1983, nr 1–2.

⁷⁹ S. Kaczor, *Kształcenie i doskonalenie zawodowe w okresie przemian*, Radom 1993.

„kształcenie” i „doskonalenie zawodowe” nie są równoważne, chociaż zwraca się uwagę na społeczną potrzebę integrowania zjawisk, które one oznaczają.

Doskonalenia zawodowego nauczycieli nie należy utożsamiać z ich kształcaniem, gdyż kształcanie oznacza zjawisko uzupełniania, dopełniania formalnych kwalifikacji pracownika do poziomu aktualnych wymagań. Zdobywa się je z reguły w toku pracy zawodowej, drogą systematycznego, instytucjonalnego uczenia się.

Według S. Krawcewicza kształcanie to „uzupełnianie przez czynnych zawodowo nauczycieli kwalifikacji niezbędnych do pracy w określonego typu szkole, placówce oświatowo-wychowawczej, czy opiekuńczo-wychowawczej”¹⁰.

Zakresy pojęć „kształcanie” i „doskonalenie zawodowe” mogą pokrywać się znacznie lub tylko częściowo, a ma to miejsce, gdy kierunek i treści instytucjonalnego uczenia się pracującego studenta odpowiadają jego potrzebom rozwijania się w zawodzie i potrzeby te zaspokajają.

W praktyce ludzie dorośli podejmują także kształcanie w kierunkach nie związanych z aktualnie wykonywanymi przez nich zadaniami. Ich kształcanie pozostaje wtedy „obok” zawodowego doskonalenia lub też stanowi ono odrębną, zorganizowaną formę uczenia się, często nie korespondującą z problemami danego zawodu. Ujmując zagadnienie bardzo schematycznie, można powiedzieć, że zależnie od kierunku podejmowanego kształcania może ono stanowić istotny składowy element zawodowego doskonalenia, bądź też odbiegać i wywierać na nie tylko pośredni wpływ.

Według Cz. Banacha „kształcanie czynnych nauczycieli stanowi proces uzyskiwania przez nich wyższych kwalifikacji faktycznych i formalnych (...) stanowi ono istotny warunek zadowalającego spełnienia przez nich swoich zadań, aspiracji życiowych i stabilizacji zawodowej”¹¹.

Zróżnicowane potrzeby w dziedzinie kształcania się nauczycieli spowodowało powstanie różnych form kształcania. W latach dziewięćdziesiątych wzrosło kształcanie nauczycieli studiujących zaocznie, aby w końcowym efekcie legitymować się wykształceniem wyższym, tytułem magistra.

Kształcanie nauczycieli spełnia wiele funkcji, jest drogą do zapewnienia odpowiedniego statusu społecznego i materialnego, sposobem na sprostanie rosnącym oczekiwaniom ze strony uczniów i rodziców. Warto zaznaczyć, że studujący nauczyciele utożsamiają się z zawodem, a zdobywana przez nich wiedza i umiejętności porównywane są z własnym doświadczeniem i założonymi celami edukacji.

¹⁰ M. Godlewski, S. Krawcewicz, T. Wujek, *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, Warszawa 1976, s. 562.

¹¹ Cz. Banach, *Kształcenie, kształcanie i doskonalenie nauczycieli*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykała, Warszawa 1993, s. 294.

Postęę nauki i techniki wymaga od nauczycieli gruntownej wiedzy w zakresie dotychczasowych specjalności, jak również specjalności nowych. W związku ze zmieniającą się funkcją szkoły i zawodu nauczycielskiego nabiera coraz większej wagi zatrudnianie nauczycieli specjalistów w wybranych przedmiotach nauczania, wykształconych nie tylko w danym przedmiocie. Nauczyciel musi patrzeć na swoją specjalność oczami pedagoga, to znaczy w aspekcie jej właściwości wychowawczych i kształcących w powiązaniu z innymi dziedzinami wiedzy.

Doszkąłcanie jest kontynuowaniem i pogłębianiem profesjonalizacji w toku pracy zawodowej. Intensywność tego procesu zależna jest w zasadzie od indywidualnej postawy nauczyciela i może być uważana również za przejaw więzi nauczyciela z zawodem.

Omawiając jakąkolwiek formę doskonalenia zawodowego nauczycieli, należy zastanowić się nad społeczną funkcją zawodu. To właśnie ona określa tematykę procesu doskonalenia, metody oraz formy organizacyjne. Wymagania stawiane nauczycielowi przez społeczeństwo zmieniają się. Dobitym przykładem przemian w poglądach na rolę nauczyciela i jego społeczną funkcję jest literatura pedeutologiczna.

T. Malinowski mówi o skoncentrowaniu się „pedeutologii na aspekcie psychologicznym (...)”, uważa, że „praca nauczyciela jest sztuką uprawianą przez ludzi mających specyficzne właściwości psychiczne”¹².

Takie spojrzenie według T. Malinowskiego odwraca uwagę od pedagogicznej i społecznej problematyki zawodu nauczycielskiego, od zależności pomiędzy organizacją szkoły i techniką pedagogiczną a efektami pracy nauczyciela, od problemów kształcenia nauczycieli, warunków ich życia, pracy, na rzecz problematyki drugorzędnej, a zwłaszcza doboru nauczycieli ze względu na określone cechy psychofizyczne.

S. Dobrowolski w książce *Struktury umysłów nauczycieli* (w odróżnieniu od innych badaczy poszukujących psychologiczno-charakterologicznych cech idealnego nauczyciela-wychowawcy) prezentuje wyniki badań prowadzonych przez szereg lat — nad intelektualnymi właściwościami nauczyciela. Poszukiwał odpowiedzi na pytanie, jakie właściwości umysłu są potrzebne nauczycielowi do spełnienia jego czynności zawodowych. W pracy tej autor wyraźnie zerwał z hipotezami o powołaniu i talencie nauczyciela, przesuując punkt ciężkości na właściwości jego umysłu. Opowiedział się tym samym za tezą o rozstrzygającej roli wiedzy i umiejętności w dydaktyczno-wychowawczej pracy nauczyciela.

J. Dawid, Z. Mysłakowski, S. Szuman, M. Kreutz, S. Baley zmierzają do określenia cech osobowości doskonałego nauczyciela, bez konfrontowania go z wa-

¹² T. Malinowski, *Nauczyciel i społeczeństwo*, Warszawa 1968, s. 19–20.

runkami, w jakich działa — z wychowankiem, środowiskiem społecznym. Ich stanowisko podważało wartość kształcenia i doskonalenia.

Nasilający się już w tym czasie zwrot ku realizmowi w badaniach pedeutologicznych pociągał za sobą stopniową krytykę koncepcji powołania, talentu, wrodzonych cech osobowości itp. Zdawano sobie sprawę, że „psychologiczne, charakterologiczne przymioty nauczyciela są już dla niego niewystarczające, a punkt ciężkości należy przenieść na wykształcenie, na przygotowanie do realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych i opiekuńczych oraz na warunki pracy i życia nauczyciela”¹³. Zwrócono więc uwagę na rolę wiedzy naukowej i kształcenia praktycznego w formowaniu osobowości nauczyciela.

W ostatnich latach zmianie uległo tradycyjne spojrzenie na zawód nauczyciela, uwzględniając obecne przemiany społeczne. Nastąpił szybki rozwój literatury pedeutologicznej. Społeczna funkcja nauczyciela i wynikająca z niej konieczność doskonalenia zawodowego ciągle wzrasta. Wpływ na to ma olbrzymia dynamika życia gospodarczego, społecznego, politycznego i kulturalnego, wynikająca z intensywnego rozwoju nauki i techniki.

W naszych czasach szkoła musi nadążać za rozwojem społecznym. Zdaniem T. Malinowskiego „funkcje szkoły wobec społeczeństwa są znacznie szersze niż dawniej”¹⁴.

W rozprawie *Kształcenie nauczycieli na tle nowych zadań szkoły* Z. Mysłakowski opowiada się za kształceniem zawodowym uwzględniającym nowe i stale zmieniające się warunki i potrzeby społeczne w dziedzinie oświaty. Akcentując zmienność potrzeb oświatowych, zwraca uwagę na zmienność roli nauczyciela i technik pedagogicznych. Według autora „podstawowym warunkiem poprawy wyników w pracy szkoły jest odpowiednie przygotowanie zawodowe nauczyciela”¹⁵. Charakter przygotowania zawodowego nauczyciela uzależniony jest od funkcji społecznych zawodu.

Obecnie, kiedy wykształcenie decyduje o miejscu jednostki w społeczeństwie, od nauczyciela wymaga się wysokiej efektywności w dziedzinie kształcenia dorastających pokoleń. Wbrew mniemaniu o nieprodukcyjnym charakterze zawodu nauczycielskiego, spełnia on ważną rolę we współczesnym świecie — przygotowuje przyszłego pracownika. Jakim zatem wymaganiom powinien odpowiadać nauczyciel, aby w zadowalający sposób wypełniać swoją funkcję społeczną? Bez wątplenia powinien to być człowiek o wysokiej kulturze ogólnej, szerokich zainteresowaniach społecznych, odznaczający się sumiennością, obowiązkowością, właściwym stosunkiem do ludzi i oczywiście o wysokich kwalifikacjach.

¹³ S. Dobrowolski, *Struktury umysłów nauczycieli*, Warszawa 1956, s. 123.

¹⁴ T. Malinowski, *Nauczyciel i społeczeństwo*, Warszawa 1968, s. 14.

¹⁵ Z. Mysłakowski, *Wprowadzenie do teorii nauczania*, Warszawa 1961, s. 107.

Porównując stanowiska L. Bandury, S. Krawcewicza, T. Malinowskiego, W. Okonia w okrešleniu modelu dobrego nauczyciela można sformułować następujące wnioski:

- podstawową kategorią właściwości osobowych nauczyciela, zdaniem wszystkich, są walory intelektualne — głęboka wiedza z zakresu nauczanego przedmiotu, wiedza pedagogiczna, umiejętność posługiwania się tą wiedzą w analizowaniu i rozwiązywaniu trudności zawodowych, wrażliwość intelektualna itd.,
- walory społeczne i ideologiczne — wysoki poziom ideologiczny, uspołecznienie,
- marginalne traktowanie cech moralnych, takich jak: pracowitość, obowiązkowość.

Wyjątek kręgu autorów — W. Okoń, jako jedyny wymaga od nauczyciela „znajomości i wcielenia w życie norm społeczno-moralnych i estetycznych”¹⁶.

Niezwykle interesująca jest wypowiedź S. Krawcewicza, który kreśląc sylwetkę nauczyciela na miarę potrzeb, pisze: „...to człowiek o głębokiej wiedzy, gruntownym wykształceniu pedagogicznym, człowiek wrażliwy intelektualnie, będący w stanie utrzymać rzeczywisty kontakt z głównymi problemami współczesności, człowiek głęboko powiązany z tradycją i dniem dzisiejszym swojego narodu, człowiek o wysokiej kulturze, a w konsekwencji człowiek o dużej samodzielności w rozwiązywaniu problemów społecznych i zawodowych, człowiek ciągłej troski o własny intelektualny rozwój”¹⁷.

W nowoczesnej cywilizacji rozwój wiedzy następuje tak szybko, że wiadomości nabyte w szkole i na uczelniach nie wystarczają nauczycielowi na cały okres jego aktywności zawodowej. Konieczne staje się więc ciągłe jej uzupełnianie, aktualizowanie, doskonalenie. Nauczyciele są tą grupą, która musi wzbogacać swoją osobowość, pogłębiać wiedzę, aby utrzymać sprawność zawodową na jak najwyższym poziomie.

Nauczyciel o bogatej osobowości, wymagający dużo od siebie, może zyskać uznanie i szacunek, a jego wiedza, konsekwencja w działaniu, szczerowość i odwaga w głoszeniu poglądów, stanowczość, kultura i umiejętność współpracy z ludźmi wpłynę wychowawczo na dzieci i młodzież.

Czynnikami, które w istotny sposób modyfikują rolę społeczną nauczyciela, są szybkie zmiany społeczno-polityczne, ale też naukowe i techniczne.

Nieodzowna w szkolnictwie staje się konieczność ciągłego śledzenia postępu wiedzy pedagogicznej, nowatorstwa w zakresie treści i metod wychowania, nauczania. Niezbędnym warunkiem skutecznego spełniania przez nauczyciela funkcji dydaktyczno-wychowawczej jest ciągłe kształcenie i doskonalenie zawodowe.

¹⁶ W. Okoń, *Osobowość nauczyciela*, Warszawa 1964, s. 63.

¹⁷ S. Krawcewicz, *Problemy reformy systemu samokształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli*, „Ruch Pedagogiczny” 1968, nr 3.

Społeczna funkcja zawodu nauczyciela nieustannie wzrasta, dlatego też bardzo ważnym zagadnieniem staje się posiadanie nowoczesnej wiedzy i umiejętności, a także bycie twórczym i śmiałym w nowatorstwie. Nauczyciel ma ułatwiać wychowankom zrozumienie złożonej i zmieniającej się rzeczywistości przyrodniczej i społecznej, cech i tendencji współczesnej cywilizacji, wyznań globalnych i narodowych, uczyć praw i obowiązków obywatelskich, pomagać w poszukiwaniu sensu życia i konstruowaniu planów edukacyjnych i życiowych, słowem, przygotować do spotkania z przyszłością.

Szkoła przyszłości — chcąc sprostać potrzebom życia i swemu przeznaczeniu — musi nasilić, poszerzyć i pogłębić podstawowe swoje funkcje wewnętrzne w stosunku do młodzieży:

- funkcje wychowawcze (kształtowanie pełnej osobowości),
- funkcje dydaktyczne (z akcentem na to, aby uczyć, jak uczyć się),
- funkcje opiekuńcze (stworzenie warunków).

Musi także widzieć narastające funkcje edukacyjno-kulturalne w stosunku do środowiska (włączenie środowiska w działalność dydaktyczno-wychowawczą szkoły).

Do tych zadań musi być przygotowany współczesny nauczyciel, który musi sam nie tylko chcieć i umieć się ustawicznie doskonalić, ale musi mieć też stworzone określone sprzyjające warunki — osobiste, instytucjonalne i materialne.

Aby nauczyciel był zdolny do realizacji przedstawionych funkcji i zadań edukacyjnych (tak wewnętrznych, jak pozaszkolnych), musi być przygotowany do tego, aby:

- być dobrym specjalistą,
- budzić w młodzieży zainteresowania, wyrabiać chęci i kształcić umiejętności, nawyki do samodzielnego uczenia się,
- chciał i umiał korzystać z ułatwień, jakie daje mu w pracy dydaktycznej postęp techniczny,
- chciał i był życzliwym młodzieży wychowawcą, fachowym doradcą rodziców,
- chciał i był inspiratorem, organizatorem różnych poczynań edukacyjno-kulturalnych w stosunku do środowiska młodzieży i szerszych kręgów społeczeństwa,
- sam prezentował wartościową osobowość oraz czuł potrzebę i umiał ustawicznie doskonalić się wielostronnie,
- miał wyrobioną „otwartą postawę” wobec postępu naukowego, pedagogicznego i kulturalnego.